

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д.с.н. Емилия Ченгелова, ИИОЗ при БАН

за дисертационен труд на Любен Христов Гешев

**за придобиване на образователно-квалификационна степен
“ДОКТОР”**

**в Научна специалност: 3.5 Обществени комуникации и
информационни науки (Журналистика – Убеждаваща
комуникация)**

**на тема: "МРЕЖОВО ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО
ОБЩЕСТВО. РОЛЯТА НА УБЕЖДАВАЩАТА КОМУНИКАЦИЯ ПРИ
ФОРМИРАНЕ НА ДИНАМИЧНИ КВАЗИЦЕННОСТНИ ВРЪЗКИ"**

1. Информация за дисертационния труд

Представеният от Любен Гешев дисертационен труд е посветен на тема, чиято теоретична и прагматична актуалност е извън всяко съмнение. Дисертантът е открил и блестящо е развил проблематика, която предизвиква 1) със своята актуалност в социален аспект, 2) с ниската степен на разработеност и 3) с богатите възможности за приложение на разработените модели в изследователската практика. Тези три характеристики на избраната тема й придават дисертабилност и верифицират направения от дисертанта избор на тема като целесъобразен и перспективен - както от научно-теоретична гледна точка, така и от гледна точка на разкриващите се възможности за практическа приложимост на разработката.

Изборът на актуална, допускаща противоречиви тълкувания и предизвикваща интелекта и ерудицията на дисертанта тема е една от ключовите предпоставки за успеха на дисертационното изследване. В конкретния случай удачният избор на дисертационна тема е последван от впечатляващ изследователски размах и широта в търсенията. Дисертантът Л. Гешев демонстрира отлични аналитично-интерпретаторските умения и способност да осмисля и критично да тълкува парадигмални подходи, концепции, теории, конструкти, да построява и аргументирано да защитава свои тези в полето на мрежовото възприемане на

потребителското общество. Паралелно с това, в хода на предприетото изследване дисертантът показва ярки умения за операционализиране на теоретични конструкти и на тяхна основа изгражда работещи инструменти за експериментално изследване на квазиценностни връзки в контекста на разкриването на ролята на убеждаващата комуникация в потребителското общество.

Дисертационният труд е с общ обем от 273 печатни страници. Дисертацията е структурирана в увод, 6 глави, заключение, библиография и две приложения. Библиографията съдържа 233 литературни източника, от които 38 на български език, 192 англоезични източника, 2 немски и 1 руски. По преценка на дисертанта за целите на изследването са анализирани 104 комуникационни кампании с прилежащо видео съдържание към тях. Дисертантът е илюстрирал съдържанието на текста с 31 фигури, визуализиращи основни теоретични идеи и авторски изследователски резултати, 10 таблици, представящи емпирични данни, а също така и подробна таблица приложение със съдържателен анализ. Приложен е конструираният от дисертанта изследователски инструмент (Анкетна карта). Ефективно са използвани съвременните дигитални възможности (допълнителен дигитален носител и в облачно пространство) за представяне на: 1) резултатите от проведеното от дисертанта изследване и 2) интерактивни таблици и диаграми, разкриващи по убедителен начин ключови за авторските разбирания изводи и констатации.

В първа глава на изследването "Комуникация и консумативно общество" критически се анализират основни теории за комуникацията, като дисертантът е фокусирал своите усилия върху онтологичните лимити за позиционирането на убеждаващата комуникация в полето на различните типове комуникации. Специален фокус е поставен върху изясняване на същността на убеждаващата комуникация като технологична платформа за вникване в множеството пластове на обществените отношения, както и тяхната рефлексия в общественото съзнание. Предприетите аналитични процедури са осъществени майсторски и с лекота, което индикира отлично познаване на теориите за комуникацията, умения да се вникне отвъд привидността и да се идентифицират и представят тези акценти, които позволяват на дисертанта аргументирано да преследва постигането на общата цел на дисертацията. Прави впечатление стремежът на дисертанта да обвързва разглежданите от него теории с начина, по който те тълкуват трансформацията на

обществата. В този контекст плюс е открояването на ролята убеждаващата комуникация за Четвъртата индустриална революция.

Във **втора глава на изследването "Формиране и развитие на консумативното общество"** дисертантът блестящо се е справил със задачата да проследи и анализира етапите в генезиса, развитието и трансформацията на консумативното общество. Водещата нишка на анализа тук е въпросът "Какво е консумативна идентичност?" и дисертантът аргументирано показва по какъв начин ценностите и квазиценностите детерминират поведението на индивида в потребителското общество. В тази глава дисертантът формулира и доказва важни теоретични тези, между които тезата за трансформацията на Аз-а и модифицирането му от потребител-гражданин в Аз-медия. Дисертантът доказва убедително, че *"Аз-медията е консуматор-гражданин, който консумира и разпространява себе си и образите за Себе си в избрания реален и виртуален свят"*.

Трета глава "Идентичността на „Homo Consumericus“" е изключително интересна от социологическа гледна точка. На пръв поглед дисертантът поставя тривиален въпрос "Защо консумираме?" и в търсене на отговора разкрива изключителния си талант да концептуализира и проблематизира. Дисертантът откроява три аспекта на анализа - психологически, поведенчески и информационен аспект. Последователно и с много добра аргументация, дисертантът доказва една от своите ключови тези, че потребителят консумира, но това вече не е самоцелна консумация, тя е необходима на индивида, за да натрупа конкурентен опит и да се позиционира в социалната система по начин, желан и предпочитан от индивида. В доказването на тази теза дисертантът се разгръща и е изключително убедителен.

Четвърта глава "Моделиране на консумативното поведение" си поставя за цел да разкрие прехода от мрежово поведение на обществата към аналогично, но в контекста на консумативното поведение. Дисертантът доказва, че социалните, технологичните и информационните измерения на мрежата в комбинация с психологията на личността и някои други социалнопсихологически фактори придават на комуникационните кампании сложен и комплексен характер, а тяхното описване се превръща в истинско предизвикателство. Еманация на осмислянето от дисертанта на подходите за тълкуване на мрежовото възприемане на обществото е разработеният от него Модел на циркулиращо ценностно въздействие. Моделът поставя акцент върху прехода от константни социално значими доминанти и

вярвания към квазипроекции, които към момента на потребяване се активизират и зареждат действията на индивида с познавателни и емоционални новости. Дисертантът сполучливо е разграничил вътрешен и външен кръг, като е описал функциите, изпълнявани от двата кръга и по този начин е придал на Модела подчертана инструментална роля. Водещият мотив на дисертанта е да се проблематизира прехода от задоволяване на нужди чрез потреблението до консумативно поведение, чрез което се натрупва социален капитал.

В глава пета „Ценности и квазиценностни връзки при консумативното убеждаващо въздействие“ дисертантът демонстрира уменията си да анализира популярни творчески кампании и на тази основа разкрива морфологията на консумативните отношения и показва какви са практическите начини за тяхното осъществяване и поддържане. За да осъществи този свой замисъл, дисертантът стъпва на теорията на Шварц за 10-те приоритетни ценности. Дисертантът успешно показва по какъв начин разгледаните от него 104 комуникационни кампании активират и залагат на различните видове ценности. Резултатите от проведените анализ са представени научно обосновано и в атрактивна таблична форма, което показва уменията на дисертанта не само да изследва, но и убедително да визуализира резултатите от своя труд.

Глава шеста „Консумативни профили и формиране на динамични квазиценностни връзки“ е изцяло посветена на представянето на резултатите от проведеното емпирично изследване чрез стандартизирано онлайн интервю. Макар че изследването е проведено по метода на отзовалите се, това ни най-малко не намалява неговата гносеологическа и инструментална стойност. Дисертантът е реализирал ефективни интервюта сред 243-ма респонденти, което му е позволило да верифицира изводите от съдържателния анализ в предходната глава по отношение на квазиценностите, влияещи върху формирането на конкретни консумативни нагласи и желания.

2. Оценка на научните и практическите резултати в дисертационния труд

Дисертационният труд, представен за защита, отговаря на три много важни изисквания за придобиване на образователно-квалификационната степен „Доктор“:

- ✓ **Избраната проблематика е актуална** както в познавателно отношение и от гл.т. на синтезирането и прецизирането на теоретичната дискусия по

проблема, така и от гл.т. на обосноваване на подходите за конструиране на теоретични модели и практически инструменти за бъдещи емпирични изследвания по проблематиката;

- ✓ Изследването има **ясно формулирани изследователска теза, цел, предмет и задачи;**
- ✓ Направени са важни научни приноси по отношение на **иновативност, разширяване на съществуващите знания по проблема и идентифициране на възможности за приложение в практиката.**

Избраната от дисертанта структура на дисертационния труд е логична и напълно съответства на целите и задачите на дисертационното изследване.

Прави впечатление безпроблемното преминаване от теоретико методологическите основи на изследваната проблематика към нейното емпирично изследване и обратното връщане към теорията, този път чрез извлечените от проведеното изследване изводи и констатации. Едно от достоинства на предложения дисертационен труд е продуктивното съчетаване на теоретичен анализ на литературни източници – научни разработки и документи, с анализ на емпирична информация, което доказва качествата на дисертанта за проблематизиране в избраната от него предметна област.

Умелото боравене с емпиричните данни и техният прочит в контекста на избраната теоретична рамка е дало своите позитивни резултати. **Постигната е целта на предприетото изследване и е доказана основната изследователска теза.**

Най-важните научни приноси на дисертационния труд:

- ✓ Приносен момент на дисертацията е **интерпретирането на убеждаващата комуникация в контекста на мрежовото приемане на комуникацията** и поставянето на **акцент върху диалогичността** като основа за създаване и успешно прилагане на ефективни стратегии за въздействие в консумативните общества;
- ✓ Безспорен принос на дисертацията е **детайлният анализ на консумизма чрез интердисциплинарност**. Приемам самооценката на дисертанта, че за пръв път в българската научна традиция е поставен въпросът за разглеждане на потребителското общество през призмата на социална мрежа, върху която са наложени динамични квазиценностни връзки между икономическите участници и потребяващите граждани;

- ✓ **Висока е теоретичната ценност на създадения от дисертанта Модел за циркулиращо ценностно въздействие**, с който се описват механизмите на трансформиране на нужди в желаниа от висок порядък чрез активизирането на определени ценности в резултат от приложена маркетингова комуникация. Моделът е изграден иновативно и отразява ключови тези от авторското възприемане на убеждаващата комуникация и нейните функции по отношение изграждането, транслирането и интернализирането на послания и образи. Моделът притежава висок евристичен заряд и би могъл да се използва за сравнителни изследвания в областта на масовите комуникации;
- ✓ **Приносен момент са теоретичните постановки, обосноваващи технологията и подходите за провеждането на самостоятелно социологическо изследване на процесите по формирането на динамични квазиценностни връзки.** Всъщност, разработването на концепцията за това изследване е логичен резултат от възприетото от дисертанта изследване. По този начин дисертантът е успял да постигне едно от най-трудните неща в подобен тип разработки - да тръгне от добре известни и в същото време противоречиви концепции, да открие сред тях рационалните конструкти и подходи, правилно да позиционира своето теоретично изследване в контекста на съвременните концепции за убеждаващата комуникация и мрежовото възприемане на потребителското общество, след което да операционализира конструираните от него тези и конструкти и да ги верифицира чрез провеждането на собствено социологическо изследване.

В дисертационния си труд се съдържат значими практико-приложни приноси.

По моя преценка, най-важните сред тях са:

- ✓ На основата на разработения Модел за циркулиращо ценностно въздействие, авторът **конструира собствен изследователския инструментариум** (Въпросник за стандартизирано онлайн интервю) и с него **самостоятелно провежда социологическо изследване** сред младежка аудитория между 18-30 години. Изследването е фокусирано върху идентифициране на консумативни профили и формирането на динамични квазиценностни връзки. **Емпиричното изследване е базирано на експериментален и новаторски подход и това само по себе си е сериозен научно-приложен принос;**
- ✓ **Отделен приносен момент е разработената от дисертанта портретна ценностно-мотивационна секция на въпросника.** Дисертантът правилно е

заложил на спечелилата широка популярност теория на Шварц за влиянието на десетте ценности. Приносът на дисертанта е в разработването на оригинална методика за измерването на влиянието на десетте ценности в контекста на идентифицирането на взаимовръзките между съществуващото метапознание за дадена ценност и моделите на нейното практическо реализиране;

- ✓ Избраният от дисертанта метод за набиране на емпиричната информация е релевантен спрямо целите и задачите на изследването. Приведени са убедителни аргументи за избора на целевата аудитория (съвкупността) на изследването. **Реализирането на изследването чрез дигитални информационни технологии също е приносен момент** и доказва широките гносеологически възможности на виртуалните платформи като опция за успешно реализиране на изследвания. Фактът, че изследването е реализирано по метода на отзовалите се ни най-малко не намалява научната стойност на направените изводи и констатации, тъй като на базата на събраната информация дисертантът е разработил оригинални ценностни профили и поведенчески модели. Впрочем, дисертантът коректно е посочил познавателните ограничения в тълкуването на събраните данни и в последващия съдържателен анализ е показал научна коректност и умения за адекватно интерпретиране на получената емпирична информация;
- ✓ Приемам изцяло самооценката на автора, че квинтесенция на емпиричното изследване е категоризирането на квазиценностните проявления и идентифицирането на девет профили, основани на групите "Метапознание", "Идентификация" и "Пластичност". Разработените профили по своя характер са и поведенчески модели, които биха могли да се използват широко в бъдещи изследвания на мрежовия потребител и ценностите, които провокират и моделират неговото потребителско поведение.

3. Емпирична верификация на научния труд в специализираната литература

По проблематиката на дисертационния труд са направени 3 научни публикации, което може да се приеме като добро начало в тази посока.

4. Критични бележки и препоръки

Представеният дисертационен труд има висока евристична, научна и практико приложна стойност. Нямам критични бележки.

5. Заключение

Всичко казано до тук достатъчно ясно показва високата научна и практико-приложна стойност на представения от Любен Гешев дисертационен труд. Авторът разкрива огромния си потенциал за самостоятелна научно изследователска работа, в това число за проблематизиране и преосмисляне на ключови теоретични постановки и прилагането им за практико приложни емпирични изследвания на проблематиката. Изказаните научни тези, оригинални авторски интерпретации и подчертаните умения да анализира характеризират дисертанта като изследовател с бъдеще в областта на убеждаващата комуникация и мрежовото възприемане на потребителското общество.

Авторефератът и справката за научните приноси отразяват адекватно работата и постиженията на автора. Приемам самооценката на автора за приносните моменти на дисертационното изследване.

Оценката ми за дисертационния труд „Мрежово възприемане на потребителското общество. Ролята на убеждаващата комуникация при формиране на динамични квазиценностни връзки“, разработен от Любен Христов Гешев, е изцяло „положителна“.

Препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури по защитата да гласуват „ЗА“ присъждането на Любен Христов Гешев на образователно-квалификационна степен „Доктор“ по научната специалност 3.5 Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Убеждаваща комуникация).

03.02.2018 г.

Рецензент:

Проф. д.с.н. Емилия Ченгелова